

**ŠIUOLAIKINĖS BAUDŽIAMOSIOS  
TEISĖS TENDENCIJOS**

**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ  
УГОЛОВНОГО ПРАВА**

## AURELIJUS GUTAUSKAS

Socialinių (teisės) mokslų daktaras  
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas  
Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto  
Baudžiamosios teisės ir proceso instituto profesorius  
*agutas@mruni.eu*

# IŠNAUDOJIMAS PRIVERSTINIAM DARBUI AR PASLAUGOMS (BK 147(1) STRAIPSNIS) KAIP PREKYBOS ŽMONĖMIS FORMA

## Įvadas

Prekyba žmonėmis – šiuolaikinė vergijos apraiška. Vergijos reiškinys moderniuoju periodu yra įgavęs keletą naujų pavidalų, tačiau išliko pagrindinis bruožas – žmogaus laisvės suvaržymas. Neretai vergovės aukos užverbuojamos, išvežamos arba apgyvendinamos jėga, prievarta ar apgaule, visai išnaudojamos (taip pat ir seksualiai), verčiamos dirbti, teikti paslaugas, elgetauti, nusikalsti ar atiduoti vidaus organus. Su tokių šurkščių individo laisvės ir orumo pažeidimų, sunkios formos nusikaltimų padariniais atskiros šalys dažnai negali veiksmingai kovoti vienos. Jungtinės Tautos prekybą žmonėmis priverstiniam darbui laiko viena iš rimčiausių šių laikų socialinių problemų ir nurodo, kad pastaraisiais metais mažiausiai 136-ių pasaulio valstybių piliečiai buvo patekę į priverstinio darbo pinkles 118-oje skirtingų pasaulio valstybių<sup>1</sup>. Europos Komisija prekybą žmonėmis priverstiniam darbui apibrėžia kaip šiuolaikinę vergovės formą, pažeidžiančią pagrindines žmogaus teises. Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui – tai socialiai

1 UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2012. New York: United Nations, 2012.

pažeidžiamų žmonių išnaudojimas vartojant prievartą, grasinimus, susaistymą skolomis siekiant pasipelnyti<sup>2</sup>.

Dažniausiai preziumuojama, kad prekyba žmonėmis laikytinas žmogaus pardavimas teikti seksualines paslaugas. Tačiau žmogus pardavimas žemės ūkio darbams ar stovyboms, kai yra išnaudojamas jo darbas, jis negali atsisakyti dirbti, negauna atlygio ir pan., paprastai nelaikomas prekyba žmonėmis. Matyt, todėl pirmieji teisiniai prekybos žmonėmis apibrėžimai šį kriminalinį reiškinį siejo tik su seksualiniu aukų išnaudojimu. Vėliau požiūris į prekybą žmonėmis keitėsi, atsirado naujos išnaudojimo sritys – priverstinis darbas, priverstinė santuoka. Džiugu, kad tarptautinėje erdvėje į prekybos žmonėmis reiškinį pradėta žiūrėti atidžiau ir suvokta, jog prekyba žmonėmis neturėtų būti siejama vien tik su žmogaus išnaudojimu prostitucijai.

Darbuotojų išnaudojimas ir prekyba žmonėmis priverstiniam darbui užsienyje keičiasi, tačiau ši problema šių laikų globaliame pasaulyje tebėra aktuali. Tarptautinės darbo organizacijos (angl. *The International Labour Organization*) duomenimis, 20,9 mln. žmonių visame pasaulyje yra tapę prekybos žmonėmis priverstiniam darbui aukomis, iš jų 5,5 mln. prekybos žmonėmis aukų – vaikai<sup>3</sup>. Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (angl. *United Nations Office on Drugs and Crime*) duomenimis, 2010 metais pasaulyje 79 proc. prekybos žmonėmis atvejų buvo susiję su prostitucija ir seksualiniu išnaudojimu, 18 proc. atvejų – su priverstiniu darbu. Retesni atvejai buvo susiję su vertimu elgetauti ir organų prekyba<sup>4</sup>. 2012 metais lyginamoji prekybos žmonėmis priverstiniam darbui atvejų dalis išaugo dvigubai – jie sudarė 36 proc. visų prekybos žmonėmis atvejų<sup>5</sup>. Taigi maždaug kas trečia prekybos žmonėmis auka pasaulyje pastaraisiais metais buvo

2 Prieiga per internetą: <[http://ec.europa.eu/anti-trafficking/section.action?sectionPath=Citizens%27+corner%2FTrafficking\\_Explained](http://ec.europa.eu/anti-trafficking/section.action?sectionPath=Citizens%27+corner%2FTrafficking_Explained)>.

3 ILO, Global Estimate of Forced Labour. Geneva: International Labour Organisation, 2012.

4 The Globalization of Crime. A Transnational Organized Crime Threat Assessment. United Nations Office on Drugs and Crime, 2010.

5 UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2012. New York: United Nations, 2012.

nukentėjusi nuo priverstinio darbo.

Dažniausiai į prekybos žmonėmis priverstiniam darbui pinkles patenka labai jauni arba pagyvenę vyrai, asocialūs ir socialinės rizikos asmenys, dažniausiai kaimo gyventojai, bet pasitaiko ir miestiečių; rečiau tai būna moterys. Moterys ir vyrai, ieškodami pelningesnio darbo užsienyje, dažnai priverčiami nežmoniškoms sąlygoms, be jokių socialinių, medicininių garantijų dirbti menkai apmokamus, kartais net visai neapmokamus darbus. Dažniausiai tai būna statybų, žemės ūkio, paslaugų sektorių darbai. Galima neabejoti, kad prekybos žmonėmis forma – priverstinis darbas – yra aktualus ir vidaus rinkoje, t. y. Lietuvoje. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvos Respublikos piliečiams atsivėrė galimybės laisvai judėti ir dirbti Europos Sąjungos šalyse. Tačiau šie teigiami pokyčiai turėjo ir neigiamų padarinių, pavyzdžiui, suaktyvėjo prekyba žmonėmis. Valstybių sienų nevaržoma prekyba žmonėmis tampa sunkiau kontroliuojama, o aukos lengviau užverbuojamos ir transportuojamos. Kita vertus, kuo daugiau žmonių išvyksta dirbti į užsienį, tuo didesnė darbuotojų išnaudojimo tikimybė. Pavyzdžiui, 2012 m. savo išvykimą iš Lietuvos deklaravo 41 100 žmonių. Pagrindinės jų tikslo šalys 2012 m. buvo Jungtinė Karalystė (į ją išvyko 19 857 žmonės), Airija (išvyko 3 523 žmonės), Norvegija (3 230 žmonių), Vokietija (3 178 žmonės), Ispanija (1 451 žmogus), Jungtinės Amerikos Valstijos (1 226 žmonės), Švedija (986 žmonės) ir Danija (932 žmonės). Tikrieji emigracijos skaičiai yra gerokai didesni, nes ne visi emigrantai savo išvykimą deklaruoja<sup>6</sup>. Pabrėžtina, kad kasmet pelninga nusikalstama prekybos žmonėmis veikla atneša nusikalstamiems dešimtis milijardų eurų pajamų. Apytikriais skaičiavimais, kasmet pasaulyje priverstiniu prekybos aukų darbu uždirbama 31,6 mlrd. JAV dolerių. Iš jų 15,5 mlrd. JAV dolerių, t. y. 49 proc., – išsivysčiusios pramonės šalyse<sup>7</sup>. Problema yra dar ir ta, kad nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis identifikavimas laikomas vienu iš sudėtingiausių aspektų sprendžiant prekybos žmonėmis klausimą. Tiesiogiai dirbantys

6 JANUŠAUSKIENĖ, D. Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir darbuotojų išnaudojimas užsienyje: lietuvių migrantų patirtis. Vilnius, 2014, p. 10.

7 BELSER, P. Forced Labor and Human Trafficking: Estimating the Profits. 2005.

su šiuo reiškiniumi pareigūnai ne visada gali atpažinti prekybos žmonėmis (kartu ir išnaudojimo priverstiniam darbui) aukų požymius, ir net pačios aukos ne visada save laiko prekybos žmonėmis aukomis<sup>8</sup>. Tai patvirtina ir 2014 m. JAV valstybės departamento paskelbta ataskaita dėl prekybos žmonėmis padėties daugelyje pasaulio šalių (taip pat ir Lietuvoje). Šioje ataskaitoje Lietuvai pateikiamos rekomendacijos: aktyviai tirti prekybos žmonėmis nusikaltimus, įskaitant išnaudojimą darbui, ir traukti nusikaltėlius baudžiamojon atsakomybėn; nuosekliai finansuoti nevyriausybinės organizacijos, teikiančias kompleksinę pagalbą nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis; stengtis aktyviau nustatyti prekybos žmonėmis aukas, ypač nukentėjusias nuo priverstinio darbo ir vaikų prostitucijos<sup>9</sup>.

### 1. BK 147(1) straipsnio kaip nusikalstamos veikos sudėties analizė

Išnaudojimas priverstiniam darbui Baudžiamajame kodekse (BK 147(1) straipsnis) atsirado 2005 m., o nauja straipsnio redakcija įsigaliojo 2012 m., siekiant tinkamai įgyvendinti 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis nuostatas bei 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančios Tarybos pagrindų sprendimą 2002/629/TVR, nuostatas<sup>10</sup>. Buvo siekiama užtikrinti baudžiamąjį įstatymo normų veiksmingumą kovos su prekyba žmonėmis srityje.

Esminis objektas, į kurį kėsinamasi darant BK 147(1) straipsnyje

8 Trafficking in Human Beings. Eurostat. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013, p. 30.

9 Prieiga per internetą: <[http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian\\_index/ambasados-naujienos/2014m.-atasakaita-apie-prekyb-monimis---lietuva](http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/ambasados-naujienos/2014m.-atasakaita-apie-prekyb-monimis---lietuva)>.

10 Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pagrindų sprendimą 2002/629/TVR. [2011] OL L 101.

aprašytą veiką, – žmogaus laisvė. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnio 1 dalis teigia: „Žmogaus laisvė neličiama“; 21 straipsnio 1 dalis nurodo: „Žmogaus asmuo neličiamas.“<sup>11</sup> Žmogaus neličiamumas, jo laisvė yra pagrindas daugelio teisių ir teisės principų, kurių įgyvendinimas susijęs su darbu, sveikatos apsauga ir kitais aspektais. Šios konstitucinės normos įtvirtina žmogaus saugumo pagrindus. Žmogus turi būti apsaugotas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio poveikio jo gyvybei, sveikatai, seksualiniam apsisprendimui, fizinio aktyvumo laisvei, taip pat nuo kėsanimosi į jo psichinę ir dvasinę būseną, jo intelektualinę ir vidinę sferas<sup>12</sup>. Be to, žmogaus laisvė pasirinkti, – dirbti darbą ar jo visai nedirbti, taip pat rinktis tam tikrą konkretų darbą.

Pradedant analizuoti BK 147(1) straipsnio sudėties objektyviusius ir subjektyviusius požymius, būtina išsiaiškinti, kas iš tikrųjų yra nelegalus ir priverstinis darbas. Darbo kodekso 93 straipsnyje įtvirtinta darbo sutarties sąvoka. Darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas paklusdamas darbovietėje nustatyta darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja darbuotojui suteikti sutartyje nustatytą darbą, mokėti darbuotojui sulgytą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose, kolektyvinėje sutartyje bei šalių susitarimu<sup>13</sup>. Kartu šio kodekso 98 straipsnis apibrėžia nelegalaus darbo sąvoką: nelegalus yra darbas, atliekamas darbdavio naudai ir jam vadovaujant arba jam prižiūrint, kai darbuotojas, atlikdamas darbo funkcijas, paklūsta nustatytai darbo organizavimo tvarkai, ir kuris atitinka bent vieną iš šių požymių: 1) yra šio kodekso 93 straipsnyje nustatyti darbo sutarties požymiai, o darbas dirbamas nesudarius rasytinės darbo sutarties; 2) darbdavys prieš vieną darbo dieną iki numatytos darbo pradžios nėra pranešęs Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigai apie asmens darbo

11 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33–1014.

12 PAVILONIS, V. Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. Teisės problemos, 1999, Nr. 1–2, p. 51–52.

13 Lietuvos Respublikos darbo kodekso 93 straipsnis.

pradžią; 3) darbą dirba užsienio valstybių piliečiai ar asmenys be pilietybės, įdarbinti nesilaikant jiems norminių teisės aktų nustatytos įsidarbinimo tvarkos; 4) darbą dirba trečiosios šalies piliečiai, įdarbinti nesilaikant šio kodekso 98(1) straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 3 punktuose nustatytų reikalavimų<sup>14</sup>. Nelegalus darbas yra tuomet, kai konstatuojami darbo sutarties teisiniai santykiai, t. y. darbuotojas sutinka dirbti tokį darbą nesudarius rašytinės darbo sutarties. Nelegalus darbas, atliekamas nesilaikant įstatymuose nustatytų taisyklių, taip pat laikytinas darbu.

Šiuo aspektu įdomus teismų praktikos pavyzdys; antai prokuroras apeliaciniame skunde prašė teismo netaikyti kaltininkams BK 147(1) straipsnio, nes užsiėmimas prostitucija yra uždrausta veika, numatyta Administracinių teisės pažeidimų kodekse (vietoj BK 147(1) straipsnio prokuroras kaltininkams siūlė taikyti BK 308 straipsnio nuostatas, susijusias su įtraukimu į prostituciją). Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad „šioje konkrečioje byloje nuteistasis nusikalstamas veikas padarė Nyderlandų Karalystėje, kur prostitucijos verslas legalus ir oficialiai įteisintas. Be to, nėra numatyta nei baudžiamoji, nei administracinė atsakomybė už tokio pobūdžio veiką. Todėl nuteistojo nusikalstamus veiksmus, padarytus Nyderlandų Karalystėje, apygardos teismas pagrįstai įvertino kaip išnaudojimą priverstiniam darbui, panaudojant fizinį smurtą bei grasinimus“<sup>15</sup>.

Analizuojamos BK 147(1) straipsnio normos kontekste kaip tik ir kyla klausimas, ar Baudžiamojo kodekso bei Administracinių teisės pažeidimų kodekso uždrausta veika, pavyzdžiui, užsiėmimas prostitucija, gali būti traktuojama kaip darbas? Čia atkreiptinas dėmesys į tai, kad straipsnio dispozicijoje kalbama ir apie darbą, ir apie teikiamas paslaugas, nekonkretizuojant, kokia tai galėtų būti žmogaus veikla. Taigi veika gali būti susijusi su vertimu dirbti ar teikti paslaugas tiek legaliai, tiek ir nelegaliai. Esminis kriterijus – nustatyti, kad asmuo buvo verčiamas tai daryti prievarta, t. y. prieš savo valią. Jeigu asmuo Lietuvoje verčiamas dirbti konkretų darbą ar teikti konkrečias paslaugas,

14 Lietuvos Respublikos darbo kodekso 98 straipsnis.

15 Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-358/2007.

kurios vertinamos kaip nusikalstamos arba kaip administraciniai teisės pažeidimai, manytina, kad tokias veikas galima būtų kvalifikuoti kaip prekybą žmonėmis. Nelegalūs sandoriai dėl žmogaus išnaudojimo nelegalioje vietos rinkoje teismų praktikoje nekvalifikuojami kaip prekyba žmonėmis. Tokiais atvejais nepagrįstai taikoma tik pelnytosi iš kito asmens prostitucijos norma.

Priverstinio darbo terminas buvo pradėtas vartoti daugiau nei prieš aštuonis dešimtmečius. Terminas buvo apibrėžtas 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijoje Nr. 29 „Dėl priverstinio ar privalomojo darbo“ (angl. *Convention Concerning Forced or Compulsory Labour*). Šios konvencijos 2 straipsnyje nurodoma, kad priverstinis darbas reiškia tokį darbą ar paslaugas, kurie yra atliekami iš baimės būti nubaustam ir ne savo valia<sup>16</sup>. Pabrėžtina dar ir tai, kad priverstinis darbas, kaip žmogaus teisių pažeidimas, laikomas tarptautiniu baudžiamuoju nusikaltimu nepaisant to, ar šalis ratifikavo jį uždraudžiančias konvencijas, ar ne. Priverstinis darbas apima ganėtinai plačią sferą. Tarptautinės darbo organizacijos generalinio direktoriaus pasauliniame pranešime „Stopping Forced Labour“ 2001 m. buvo nurodytos aštuonios skirtingos priverstinio darbo kategorijos: 1) vergija ir pagrobimas (angl. *slavery and abduction*); 2) priverstinis dalyvavimas viešuosiuose darbuose; 3) priverstinis darbas žemės ūkyje ir atokiuose rajonuose, įskaitant priverstinį rekrutų ėmimą; 4) namų darbininkai; 5) pavergimas už skolas; 6) priverstinis darbas, pareikalautas kariuomenėje; 7) priverstinis darbas kaip prekybos rezultatas; ir 8) priverstinis darbas kalėjimuose<sup>17</sup>.

Asmens išnaudojimu priverstiniam darbui laikoma tokia veika, kai panaudojamas fizinis smurtas, grasinimai, apgaulė arba kiti BK 147 straipsnyje nurodyti būdai, neteisėtai verčiant žmogų dirbti tam tikrą darbą arba teikti tam tikras paslaugas, įskaitant elgetavimą. Todėl

16 ILO Convention No. 29: Convention Concerning Forced or Compulsory Labour (1930) in Refugee Protection and Human Trafficking Selected Legal Reference Materials, First Edition, December 2008, Protection Policy and Legal Advice Section (PPLAS), Division of International Protection Services (DIPS), UNHCR.

17 BELSER, P.; COCK, M.; MEHRAN, F. ILO Minimum Estimate of Forced Labour in the World. International Labour Office. Geneva, 2005, p. 10.

sistemiškai aiškinant BK 147(1) straipsnio nuostatas būtina įvertinti ir BK 147 straipsnyje išvardytus papildomus alternatyvius būdus: kitaip atimdamas galimybę priešintis, pasinaudodamas nukentėjusiojo asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, priimdamas ar sumokėdamas pinigų arba gaudamas ar suteikdamas kitokią naudą asmeniui, faktiškai kontroliuojančiam nukentėjusįjį asmenį, jeigu kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo, nesvarbu, ar jis sutiko būti išnaudojamas priverstiniam darbui vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis. Vadinas, pagal BK 147(1) straipsnio nuostatas baudžiamoji atsakomybė kyla už tai, kad asmuo yra išnaudojamas priverstiniam darbui pavartojant vieną iš alternatyvių būdų – fizinį smurtą, grasinimus smurtu, kitaip atimant galimybę priešintis, pasinaudojant žmogaus priklausomumu ir kt., neatsižvelgiant į tai, ar auka sutiko.

Aiškinantis išnaudojimo priverstiniam darbui sampratą reiktų nepamiršti, kad iš esmės tai vertinamasis požymis, atskleidžiamas per šios veikos padarymo būdus ir nustatinėtiną kiekvienoje konkrečioje byloje atsizvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes. Svarbu nustatyti ir įvertinti, ar auka turėjo galimybę laisvai, savo nuožiūra palikti darbdavį, ar tokia jos teisė buvo suvaržyta taikant fizinį ar psichologinį smurtą. Galimi ir tokie atvejai, kai asmenys iš pradžių yra įdarbinami ir jų laisvė nėra suvaržyta, tačiau vėliau, atsiradus pavaldumo santykiams ir grasinant, pavyzdžiui, neatsiskaityti už atliktus darbus, informuoti atitinkamas tarnybas apie asmens buvimą Lietuvoje nelegaliai ir kt., asmuo verčiamas dirbti ribojant jo pasirinkimo laisvę, t. y. grasinant ir pasinaudojant jo priklausomumu. Nustačius aplinkybes, kad prekybos žmonėmis priverstiniam darbui aukos yra laikomos darbe apgaulė, nemokant algos ir suformuojant dirbtines skolas, žeminant žmogaus orumą ir grasinant arba naudojant fizinę ir psichologinę prievartą, kad yra apgautos dėl būsimo darbo pobūdžio, darbo ir gyvenimo sąlygų, dirba viršvalandžius (kartais neturėdamos nė vienos dienos poilsio, o darbui trunkant nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro), neturi jokių socialinių garantijų, yra izoliuotos ir patiria sunkumų gyvenamos nepažįstamoje aplinkoje, neabejotinai reiktų įžvelgti prekybos

žmonėmis priverstiniam darbui požymius kaltininkų veiksmuose.

Pabrėžtina, kad veikos padarymo būdo nustatymas parodo ribą, skiriančią prekybą žmonėmis nuo leistinių sandorių dėl žmogaus, išnaudojimą – nuo savanoriško darbo, t. y. padeda identifikuoti veikos priešingumą asmens laisvei. Dauguma minėtų veikos padarymo būdų yra žinomi Lietuvos baudžiamajai teisei, nes numatyti kitų nusikalstamų veikų sudėtyse (fizinis smurtas, grasinimas, kitoks atėmimas galimybės priešintis, apgaulė). Šios nusikalstamos veikos sudėties kontekste svarbiausi veikos padarymo būdai yra pasinaudojimas žmogaus priklausomumu ar pažeidžiamumu bei sumokėjimas ar kitokios turtinės naudos suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusįjį asmenį.

Pasinaudojimas priklausomumu aiškinamas kaip specifinė psichinės prievartos rūšis, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norėdamas išvengti tam tikrų nemalonumų jis privalo paklusti kaltininko, nuo kurio priklauso, valiai. Priklausomumas suponuoja tarp žmonių tokius santykius, kai vieno žmogaus gerovė (padėtis) priklauso nuo kito žmogaus valios<sup>18</sup>. Juridinę reikšmę turi tik teisinis priklausomumas. Savo ruožtu pasinaudojimo pažeidžiamumu (angl. *abuse of a position of vulnerability*) požymis (būdas) ES Tarybos sprendime paaiškintas kaip padėtis, kai nukentėjusysis neturi kito jam priimtino pasirinkimo, kaip tik pasiduoti tam piktnaudžiavimui<sup>19</sup>. Pasinaudojimas pažeidžiamumu – tai piktavališkas pasiūlymas žmogui, kuris dėl sunkios padėties priverstas jį priimti. Pagal šį požymį prekyba žmonėmis ar išnaudojimas priverstiniam darbui gali būti pripažintas žmogaus įtraukimą į išnaudojimą kaip skolos likvidavimo būdą, kaip būdą išstrukti iš skurdų, asocialios šeimos ir pan.

Štai teismų praktikos pavyzdys, iliustruojantis, kaip buvo

18 FEDOSIUK, O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2007, Nr. 8(98), p. 55.

19 Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. liepos 19 d. pagrindų sprendimas dėl kovos su prekyba žmonėmis (2002/629/TVR). OL L 203, 01/08/2002, p. 0001–0004, Celex Nr. 32002F0629.

pasinaudota asmens priklausomumu ir pažeidžiamumu: „A. M. ir A. M. išnaudojo žmogų priverstiniam darbui, veikdami bendrininkų grupėje kartu tuo pačiu metu, toje pačioje vietoje, neteisėtai pažeidė asmens būsto neliečiamumą ir įsibrovė į kitų žmonių gyvenamąjį namą, panaudoję fizinį smurtą prieš nukentėjusįjį, jėga suėmė už drabužių išsivedė iš namo, įsodino į automobilį, nuvežė į A. M. personalinės įmonės galvijų fermą ir neteisėtai vertė dirbti tam tikrą darbą, būtent dirbti pusę valandos mėšlo išvežimo iš fermos pastato į kiemą darbus.“<sup>20</sup>

Šioje baudžiamojoje byloje pagal nustatytas faktines aplinkybes nukentėjusysis neturėjo nuolatinių legalių pajamų, vertėsi atsitiktiniais darbais, su kaltinamaisiais jis buvo anksčiau pažįstamas, pas juos dirbdavo nelegalų darbą. Apylinkės teismas nustatė, kad šiuo atveju buvo pasinaudota nukentėjusiojo asmens priklausomumu ir pažeidžiamumu, nes kaltininkai žinojo, kad pavasario sezono metu nukentėjusysis neturi pakankamai lėšų gyvenimui, rūko, vartoja alkoholinius gėrimus, todėl ir priverstė nukentėjusįjį dirbti jiems priklausančioje fermoje pagalbinį darbą – šalinti mėšlą iš fermos<sup>21</sup>.

Nagrinėdamas šią baudžiamąją bylą apeliacine tvarka Kauno apygardos teismas savo nuosprendyje konstatavo, kad šiuo atveju buvo ne tik pasinaudota asmens priklausomumu ir pažeidžiamumu, tačiau prieš nukentėjusįjį buvo taikoma ir psichologinė prievarta (grasinimai). Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė, kad grasinimais nutęstasis padarė nukentėjusiajam tokį poveikį, dėl kurio jo valia buvo palaužta, nuvežtas jis bijojo atsakyti dirbti jam nurodytą darbą<sup>22</sup>.

Praktikoje pasitaikė atvejų, kai teismams teko aiškinti darbdavio pasinaudojimo nukentėjusiojo priklausomumu požymio turinį. Kinijos pilietis pareiškime ikiteisminio tyrimo institucijai nurodė, kad darbdavys pasinaudojo jo priklausomumu ir vertė dirbti UAB „N“ nemokėdamas darbo sutartyje nustatyto atlyginimo, taip pat vertė dirbti

<sup>20</sup> Varėnos apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-68-445/2013.

<sup>21</sup> Ten pat.

<sup>22</sup> Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-381-582-2014.

viršvalandžius<sup>23</sup>. Teismas įvertinęs byloje esančius duomenis nustatė, kad darbdavio veiksmuose nėra BK 147(1) straipsnyje numatyto nusikaltimo objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių, nes Kinijos pilietis pats atvyko į Lietuvą ir įsidarbino UAB „N“ savo noru, niekieno neverčiamas. Tai įrodo darbo sutartys, leidimai laikinai gyventi, leidimai dirbti užsieniečiui Lietuvos Respublikoje. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad nutraukus darbo sutartį išnyktų pagrindai Kinijos piliečiui laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, tačiau to negalima pripažinti pasinaudojimu žmogaus priklausomumu<sup>24</sup>. Akivaizdu, kad darbdavio veiksmai dėl nepagrįsto atleidimo iš darbo ar netinkamos darbo laiko apskaitos yra ne baudžiamosios, o darbo teisės dalykas, todėl tokie ginčai yra sprendžiami civilinio proceso reglamentuojamomis normomis ir nėra ikiteisminio tyrimo institucijų tyrimo objektas.

Kitoje baudžiamojoje byloje, kurioje asmens buvo kaltinami išnaudojimu priverstiniam darbui, buvo nustatyta, kad nukentėjusiosios aiškiai suprato, jog joms siūlomas darbas susijęs su seksualinių paslaugų teikimu; jos sutiko su tokiu pasiūlymu ir aptarė darbo sąlygas; joms buvo paaiškinta, kad jeigu darbas nepatiks, iš Nyderlandų galės išvykti savo noru, ir buvo nupirkti bilietai bei draudimai. Be to, merginos pačios nuvyko į Nyderlandus, kur jas pasitiko ir nuvežė į klubą, kuriame ir dirbo prostitutėmis<sup>25</sup>. Kitaip tariant, nukentėjusiosios turėjo pasirinkimo laisvę (ji nebuvo suvaržyta), be to, užsiiminėjo prostitucija Nyderlanduose, kur šis darbas yra legalizuotas. Papildomos bylos aplinkybės (Nyderlanduose merginos buvo pasirašiusios dokumentus dėl darbo ir įregistruotos policijoje) neabejotinai paneigia kaltininkų išnaudojimo priverstiniam darbui požymių buvimą. Tik merginoms nusprendus dirbti savarankiškai kaltininkai, panaudodami fizinį smurtą ir grasinimus, reikalavo dirbti tą darbą jas suradusių asmenų naudai bei mokėti jiems tam tikrą uždirbtų pinigų dalį. Štai šiuo atveju teismas jau pagrįstai konstatavo buvus išnaudojimo priverstiniam darbui požymius.

<sup>23</sup> Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-34-462/2008.

<sup>24</sup> Ten pat.

<sup>25</sup> Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-358/2007.

Prievartos kriterijų kaip esminį nustatant priverstinio ar privalomojo darbo pobūdį patvirtina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Šio teismo nagrinėtose bylose *Cherginets v. Ukraine*<sup>26</sup>, *Popov v. Ukraine*<sup>27</sup>, *Solovyev v. Ukraine*<sup>28</sup> ir kt., kuriose pareiškėjai skundėsi, kad buvęs pažeistas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4 straipsnis, nurodydami buvę verčiami dirbti be darbo užmokesčio, Europos Žmogaus Teisių Teismas pabrėžė, kad pareiškėjai sutiko dirbti savo noru ir jų teisė į darbo užmokesčių nebuvo ginčijama. Tokie ginčai susiję su civilinėmis teisėmis ir pareigomis, tačiau neapima jokių vergovės ar privalomojo arba priverstinio darbo elementų, minėtų EŽTK 4 straipsnyje. Esant tokioms aplinkybėms, šios pareiškimų dalys atmetos kaip akivaizdžiai nepagrįstos.

Dar vienas svarbus jau minėtas būdas išnaudoti žmogų priverstiniam darbui – sumokėjimas ar kitokios turtinės naudos suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusįjį. Šį žmogaus išnaudojimo būdą sunku paaiškinti, nes pats sumokėjimo terminas panašesnis į veiklą nei į jos padarymo būdą. Kita vertus, nustačius sumokėjimo faktą nereikia papildomai įrodinėti buvus kitokį poveikį aukai. Taigi pinigų sumokėjimas įgyjant žmogų, išnaudojant jį priverstiniam darbui prilygsta vergijai ir savaime įrodo pavojingumą visuomenei.

Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos 2 straipsnio 3 dalyje apibrėžiant išnaudojimo sritis nurodoma, kad išnaudojimas apima priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą. Atsižvelgiant į tokią formuluotę darytina išvada, kad elgetavimas traktuojamas kaip išskirtinė priverstinio darbo ar paslaugų forma, o ne savarankiška (atskira) išnaudojimo sritis. Kitaip tariant, išnaudojimas

26 Pareiškimo Nr. 37296/03, sprendimas 2005-11-29 <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=93182558&skin=hudoc-en&action=request>>.

27 Pareiškimo Nr. 23892/03, sprendimas priimtas 2006-12-14.

Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=93183547&skin=hudoc-en&action=request>>.

28 Pareiškimo Nr. 4878/04, sprendimas priimtas 2006-12-14.

Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=93183905&skin=hudoc-en&action=request>>.

elgetavimui yra išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms rūšis. Vadinas, norint apibrėžti elgetavimą kaip prekybos žmonėmis sudėties požymį, jo sąvoką reikia aiškinti kartu su priverstinio darbo ar paslaugų sąvoka<sup>29</sup>. Tai patvirtina ir Direktyvos Nr. 2011/36/ES preambuleje pateiktas išaiškinimas, kad priverstinis elgetavimas turėtų būti suprantamas kaip priverstinio darbo arba paslaugų forma, kaip apibrėžta 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijoje Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo. Todėl prekybos žmonėmis apibrėžtis išnaudojimą verčiant elgetauti, įskaitant parduoto priklausomo asmens išnaudojimą elgetavimui, apima tik tada, kai yra visi priverstinio darbo ar paslaugų požymiai. Vadovaujantis 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo 2 straipsnio 1 dalimi, priverstinis darbas reiškia bet kokią darbą ar tarnybą, kurių buvo išreikalauta prievarta, grasinant nuobauda, ir kurių asmuo nesutiko atlikti savo valia. Taigi žmogaus išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms yra žmogaus neteisėtas vertimas dirbti darbą (ar teikti paslaugas), kurio dirbti jis nenori, t. y. vertimas dirbti prieš jo valią. Kita vertus, žmogaus išnaudojimas verčiant elgetauti suprastinas kaip žmogaus išnaudojimas verčiant jį prieš savo valią prašinėti išmaldos. Tai laikytina savotiška priverstinio darbo forma.

BK 147(1) straipsnio subjektyvusis požymis – kaltė – pasireiškia tiesiogine tyčia, kai kaltininkas suvokia, kad panaudodamas vieną iš alternatyvių nusikaltimo padarymo būdų nukentėjusįjį verčia dirbti tam tikrą darbą, ir siekia taip elgtis. Štai baudžiamojoje byloje buvo nustatyta, kad nukentėjusysis nesutiko dirbti jokio darbo kaltininko fermoje, tačiau kaltininkas jį privertė dirbti prievartiniais veiksmais atsivežęs iš namų į fermą, pareikšdamas reikalavimus apsiginti darbiniais drabužiais, paimti darbo įrankius ir dirbti konkrečių darbų – šalinti gyvulių mėšlą iš fermos pastato. Todėl baudžiamojoje byloje teismas visiškai pagrįstai konstatavo kaltininko veiksmų tiesioginę tyčią: „kaltinamasis veikė tiesiogine tyčia, nes išnaudojo nukentėjusįjį priverstiniam darbui,

29 URBELIONYTĖ, A. Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus direktyvą 2011/36/ES. Socialinių mokslų studijos, 2012, Nr. 4(3), p. 1146.



kadangi nukentėjusysis pats nesutiko, nenorėjo tokį darbą, tuo laiku ir sąlygomis dirbti. Tarp kaltininko ir nukentėjusiojo nebuvo jokių darbinio santykių, nes nebuvo susitarimo dirbti tam tikrą darbą sutartomis sąlygomis ir tvarka, gauti atlyginimą už darbą, užtikrinti darbo sąlygas. Tai, kad nukentėjusysis anksčiau dirbo kaltininko fermeje savo sutikimu, nesudarė pagrindo iš jo reikalauti, tuo labiau išnaudoti, reikalauti dirbti tada, kada to pageidauja pats kaltinamasis.<sup>30</sup>

BK 147(1) straipsnio kvalifikuojamasis požymis – vertimas dirbti vergovės ar kitokiomis nežmoniškoms sąlygomis. Pabrėžtina, kad ypač išnaudotojiškų darbo sąlygų apibrėžimą pateikia Direktyva Nr. 2009/52/EB (2 straipsnio 1 dalis): „darbo sąlygos, įskaitant tas sąlygas, kurios atsiranda dėl diskriminacijos dėl lyties ar kitų priežasčių, kai yra labai didelė disproporcija, palyginus su teisėtai dirbančių darbuotojų darbo sąlygomis, ir kai jos, pavyzdžiui, daro poveikį darbuotojų sveikatai bei saugai ir yra nesuderinamos su žmogaus orumu“<sup>31</sup>. Kad būtų galima taikyti šį apibrėžimą, turėtų būti nustatytas faktas, kad nukentėjusysis buvo išnaudojamas ir jam sukeliama dvasinės ar fizinės kančios, nesuteikiant galimybės patenkinti būtinųjų žmogiškųjų poreikių, kaip antai normalus miegas, pailsėjimas, pavalgymas, gamtinių reikalų atlikimas, laisvalaikis po darbo valandų, bendravimas su šeima, artimaisiais ir kt. Vertimas dirbti nepriimtiniomis sąlygomis (dideliame karštyje, šaltyje, toksikoje, radioaktyvioje aplinkoje be apsaugos priemonių, žeminant asmens garbę ar orumą ir pan.) taip pat pripažintinas kaip vertimas dirbti nežmoniškoms sąlygomis<sup>32</sup>.

Kvalifikuojant veikas tiek prekybos žmonėmis, tiek ir išnaudojimo priverstiniam darbui atvejais itin svarbu nustatyti žmogaus laisvę varžančios kontrolės kriterijus. Netiesioginė laisvę varžanti kontrolė pirmiausia pažeidžia asmens valios laisvę, tačiau laisvės pažeidimo mechanizmas čia nėra akivaizdus ir jį sunkiau įrodinėti. Netiesioginės

30 Varėnos apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-68-445/2013.

31 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, priimta 2009 m. birželio 18 d. OL L 168, 2009 06 30, p. 24–32.

32 Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1-oji dalis. Vilnius, 2013, p. 125.

kontrolės prievartinė esmė užmaskuota tam tikru kaltininko ir aukos susitarimu, kai auka sutinka būti kontroliuojama ir išnaudojama. Šis aukos sutikimas nepaneigia sandorio priešingumo žmogaus laisvei. Netiesioginė (užmaskuota) laisvę varžanti kontrolė paprastai būdinga nelegalioms žmonių išnaudojimo veiklos sritims (prostitucijai, nelegaliam darbui ir pan.). Todėl tais atvejais, kai prekyba žmonėmis ar išnaudojimas priverstiniam darbui atskleidžiami jau vykstant aukų eksploatavimui arba rengiantis jas eksploatuoti, svarbios užmaskuotą laisvės varžymą rodančios aplinkybės yra tai, kad aukos galimybės išūkti iš išnaudojimo tinklo yra ribotos, suvaržyta jos judėjimo laisvė, pasisavinti tapatybės dokumentai, kontroliuojamas jos kasdienis gyvenimas, užblokuojami socialiniai kontaktai, darbo konfliktai sprendžiami neteisiningais būdais ir pan. Taip pat pabrėžtina, kad išnaudojimas priverstiniam darbui gali būti inkriminuojamas kaip idealioji sutaptis su prekybos žmonėmis požymiu.

## Išvados

1. Tikėtina, kad išnaudojimo priverstiniam darbui atvejų daugės, nes tokiai nusikalstamai veiklai įtaką daro sudėtinga Lietuvos ekonominė padėtis, didelis nedarbo lygis; organizuotas nusikalstamas grupuotes, vykdančias šias nusikalstamas veikas, gali skatinti maža tokios veikos rizika ir didelis gaunamas pelnas; be to, tokioms nusikalstamoms veikoms organizuoti ir vykdyti yra palanki menka pigios darbo jėgos išnaudojimo ir seksualinių paslaugų rinkos kontrolė.

2. Lietuvoje už išnaudojimą priverstiniam darbui vietos rinkoje nuo 2005 m., kai baudžiamajame įstatyme atsirado BK 147(1) straipsnis, yra nuteistas tik vienas pilietis (baudžiamoji byla perėjusi patikrą visose teisėmų instancijose). Už Lietuvos piliečių išnaudojimą priverstiniam darbui užštenyje yra nuteistas taip pat vienas pilietis (baudžiamasis procesas pabaigtas apeliacinėje instancijoje). Viena iš pagrindinių problemų šioje srityje – asmenų, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis ar išnaudojimo

priverstiniam darbui, parodymų keičimas. Aukos palūžta dėl to, kad tyrimai vyksta ilgai, procesą stabdo ir tarptautinis tokių veikų pobūdis. Didelė problema yra nestabili nukentėjusio asmens psichologinė būseną, neužtikrinanti, kad asmuo viso tyrimo metu išlaikytų vienodą poziciją, nekeistų parodymų, neatsisakytų ginti savo teisių.

3. Taikant BK 147(1) straipsnyje įtvirtintus nusikalstamos veikos požymius, pakanka įrodyti buvus tik vieną iš alternatyvių nusikaltimo padarymo būdų, kurio kaltininkas imasi siekdamas priversti nukentėjusįjį elgtis pagal jo (kaltininko) valią, t. y. atlikti reikalaujamą darbą ar paslaugas. Pripažįstant išnaudojimą priverstiniam darbui viena iš prekybos žmonėmis formų, atsiranda galimybė inkriminuoti jos sutaptį kartu su prekybos žmonėmis požymiu (idealiąjį sutaptį).

## LITERATŪRA

### Teisės aktai ir teismų jurisprudencija

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33–1014.
2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Vilnius, 2015.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 2015.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pagrindų sprendimą 2002/629/TVR. [2011] OL L 101.
5. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, priimta 2009 m. birželio 18 d. Europos Sąjungos, OL L 168, 2009 06 30.
6. Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. liepos 19 d. pagrindų sprendimas dėl kovos su prekyba žmonėmis (2002/629/TVR). OL L 203, 01/08/2002 p. 0001–0004. Celex Nr. 32002F0629.
7. ILO Convention No. 29: Convention Concerning Forced or Compulsory Labour (1930) in Refugee Protection and Human Trafficking Selected Legal Reference Materials. First Edition, December 2008, Protection Policy and Legal Advice Section (PPLAS), Division of International Protection Services (DIPS), UNHCR.

8. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A–381–582–2014.
9. Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S–34–462/2008.
10. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A–358/2007.
11. Varėnos apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1–68–445/2013
12. Pareiškimo Nr. 23892/03, sprendimas priimtas 2006–12–14. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=93183547&skin=hudoc-en&action=request>>.
13. Pareiškimo Nr. 37296/03, sprendimas priimtas 2005–11–29. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=93182558&skin=hudoc-en&action=request>>.
14. Pareiškimo Nr. 4878/04, sprendimas priimtas 2006–12–14. Prieiga per internetą: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=93183905&skin=hudoc-en&action=request>>.

### Specialioji literatūra

1. BELSER, P.; COCK, M.; MEHRAN, F. ILO Minimum Estimate of Forced Labour in the World. International Labour Office. Geneva, 2005.
2. BELSER, P. Forced Labor and Human Trafficking: Estimating the Profits. 2005.
3. FEDOSIUK, O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2007, Nr. 8(98). Prieiga per internetą: <[http://ec.europa.eu/anti-trafficking/section.action?sectionPath=Citizens%27+corner%2FTrafficking\\_Explained](http://ec.europa.eu/anti-trafficking/section.action?sectionPath=Citizens%27+corner%2FTrafficking_Explained)>.
4. Prieiga per internetą: <[http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian\\_index/ambasad-os-naujienos/2014m.-ataskaita-apie-prekyb-monmis---lietuva](http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/ambasad-os-naujienos/2014m.-ataskaita-apie-prekyb-monmis---lietuva)>.
5. ILO, Global Estimate of Forced Labour. Geneva: International Labour Organisation, 2012.
6. JANUŠAUSKIENĖ, D. Prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir darbuotojų išnaudojimas užsienyje: lietuvių migrantų patirtis. Vilnius, 2014.
7. Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1-oji dalis. Vilnius, 2013, p. 125.
8. PAVILONIS, V. Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. Teisės problemos, 1999, Nr. 1–2.

9. The Globalization of Crime. A Transnational Organized Crime Threat Assessment. United Nations Office on Drugs and Crime, 2010.
10. Trafficking in Human Beings. Eurostat. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013.
11. UNODC Global Report on Trafficking in Persons 2012. New York: United Nations, 2012.
12. URBELIONYTĖ, A. Europos Sąjungos teisinio prekybos žmonėmis reglamentavimo pokyčiai priėmus direktyvą 2011/36/ES. Socialinių mokslų studijos, 2012, Nr. 4(3).

**RITA ALIUKONIENĖ**

Socialinių (teisės) mokslų daktarė  
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto  
Baudžiamosios justicijos katedros docentė

## MAŽAMETYSTĖ KAIP KVALIFIKUOJAMASIS NUŽUDYMO, SUNKAUS IR NESUNKAUS SVEIKATOS SUTRIKDYMO POŽYMIŠ

### Įvadas

Lietuvos, kaip ir kitų demokratinių valstybių, teisėje žmogaus gyvybė ir sveikata yra laikomos svarbiausiomis vertybėmis, kurios unikalios tuo, kad yra visų kitų žmogiškųjų vertybių sąlyga ir pagrindas<sup>1</sup>. Todėl galima tik pritarti teisės mokslininkų nuomonei, kad esminių žmogaus teisių – teisės į gyvybę, sveikatą – apsauga „<...> yra tapusi didžiosios dalies demokratinio pasaulio valstybių, taip pat ir Lietuvos, konstitucinės kontrolės objektu“<sup>2</sup>. Teisę į žmogaus gyvybės ir sveikatos apsaugą įtvirtina bei garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija<sup>3</sup>, 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija<sup>4</sup>, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija<sup>5</sup> ir kiti

- 1 BARANSKAITĖ, Agnė; PRAPIESTIS, Jonas. Sterbehilfe. Fundamental Rights in Europe and North America. Supplement 13 „Lithuania“, B I. Edited by Universitat Osnabruck, Germany. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, p. 33.
- 2 ABRAMAVIČIUS, Artmanas; BARANSKAITĖ, Agnė; MILINIS, Albertas. Problemniai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. Jurisprudencija, 2011, 18(3), p. 1123.
- 3 Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33–1014.
- 4 1948 m. Jungtinių Tautų visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 1991, Nr. 9–244.
- 5 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 40–987.